

Janusz CZERSKI, *Metodologia Nowego Testamentu* (Opolska Biblioteka Teologiczna 126), Opole 2013, 225s., ISBN: 978836156873

Ks. prof. zw. dr hab. Janusz Czerski, od kilku lat emerytowany kierownik Katedry Egzegezy Ksiąg Nowego Testamentu WT UO, należy do grona wybitnych

¹ Mechanizm powstania i funkcjonowania tej historiograficznej manipulacji starałem się pokazać w książce: B. CZECHOWICZ, *Kladské dějepisectví v Polsku po druhé světové válce. Historická věda ve službách státní politiky a národní ideologie*, Červený Kostelec 2010.

² Na ten temat TENŽE: *Arnošt z Pardubic a dilematy české svědomosti historické v XIX věku. Interpretacyjne problémy z kłodzkim nagrobkiem arcybiskupa z 1870 roku*, w: R. GŁADKIEWICZ, F. ŠEBEK (red.), *Tradycja Arnošta z Pardubic w kulturze ziemi kłodzkiej*, Wrocław – Pardubice 2008, s. 119–128.

³ Testament w Archiwum Państwowym we Wrocławiu, rep. 132 (*Księstwo oleśnickie*), nr 27, o nagrobku TENŽE, *Nagrobki późnogotyckie na Śląsku* (Acta Universitatis Wratislaviensis 2583), Wrocław 2003, s. 215–217.

⁴ O. FELCMAN, R. FUKALA (red.), *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat* (Šlechtické Rody Čech, Moravy a Slezska 6), Praha 2008.

biblistów polskich o bogatym dorobku naukowym. Dorobek ten został w ostatnim czasie wzbogacony pozycją o tytule *Metodologia Nowego Testamentu*. Dzieło to zostało starannie wydane przez Redakcję Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego w ramach serii Opolska Biblioteka Teologiczna (nr 126). Recenzowana książka — o metodach interpretacji Nowego Testamentu — nawiązuje do wcześniejszego opracowania J. Czerskiego: *Metody interpretacji Nowego Testamentu* (OBT 21), Opole 1997. Sam autor we wstępie, uzasadniając powstanie tego nowego opracowania, napisał: „W międzyczasie wzrosło zainteresowanie uczonych nowymi metodami egzegezy Nowego Testamentu, o czym świadczą najnowsze komentarze i publikacje. Wymagało to dokonania zmian w dotychczasowym opracowaniu i uwzględnienia najnowszych tendencji. Zupełnie nowym elementem opracowania jest rozdział poświęcony historii oddziaływania tekstu” (s. 26). W swoim opracowaniu autor idzie m.in. za wskazaniem Papieskiej Komisji Biblijnej o interpretacji Biblii w Kościele. Oficjalnie dokument ten został ogłoszony przez Jana Pawła II 23 kwietnia 1993 r. Autor recenzowanej *Metodologii* zwraca uwagę na istnienie dwóch grup metod analizy tekstu, a są to metody diachroniczne i synchroniczne. We wstępie krótko je omawia, zaznaczając, że do grupy metod diachronicznych zalicza się historyczno-krytyczną wraz z krytyką formy, tradycji i redakcji oraz metodę oddziaływania tekstu. Natomiast spośród metod synchronicznych, przydatnych do analizy tekstów nowotestamentalnych, wymienia: analizę lingwistyczną, retoryczną, narracyjną i intertekstualną.

Książka Janusza Czerskiego posiada przejrzystą strukturę. Dzieli się na siedem rozdziałów, które poprzedzone są obszerną bibliografią. Na uwagę zasługuje podanie wielu pozycji dotyczących kwestii metodologicznych, m.in. opracowań monograficznych i artykułów — w liczbie przewyższającej sto. W poszczególnych rozdziałach zostały omówione następujące zagadnienia: przygotowanie tekstu do analizy; analiza lingwistyczna; analiza historyczno-krytyczna; analiza narracyjna; analiza retoryczna; analiza intertekstualna i historia oddziaływania tekstu.

Rozdział pierwszy (s. 27–63) dotyczy zagadnień związanych z przygotowaniem tekstu do analizy. Autor, jak najbardziej słusznie, wspomina o dwóch etapach przygotowania tekstu do analizy — mówi o krytyce tekstu i analizie kontekstualnej. Obszernie omawia pierwszy z tych etapów (s. 27–58). Można tę część nazwać „elementarzem” dla zajmującego się jakimkolwiek fragmentem Nowego Testamentu. Szczególną wartość dla każdego badacza Nowego Testamentu może mieć fragment mówiący o rękopisach tekstu Nowego Testamentu (s. 31–37), a zwłaszcza bardzo precyzyjne przedstawienie odpisów Nowego Testamentu, zwanych papirusami. Autor trafnie podaje, że do najcenniejszych zalicza się papirusy powstałe do IV w. (s. 32). Następnie krótko omawia te spośród nich, które, jak sam pisze, należą „do najbardziej sensacyjnych i szczególnie ważnych dla krytyki tekstu” (s. 33): P⁵²; P⁴⁵; P⁴⁶; P⁴⁷; P⁶⁶ i P⁷⁵. Tutaj krytyczna uwaga: autor omawiając najstarszy spośród dotychczas odkrytych papirusów P⁵², mógł zaznaczyć precyzyjniej, że chodzi o fragment czwartej Ewangelii (J 18,31-33.37-38). W opracowaniu jest fragment J 18.

Pierwszy rozdział kończy analiza kontekstualna (s. 58–63), w której autor omawia problematykę odgraniczenia tekstu od kontekstu i podaje zasady analizy kontekstualnej. Dla korzystającego z recenzowanej *Metodologii* wartość mają konkretne przykłady, dotyczące w tej części pracy zasad odgraniczenia tekstu, czy też analizy kontekstu. Wydaje się, że mogło ich być więcej. Owszem, wtedy pozycja byłaby obszerniejsza, ale dla studentów bardziej przydatna.

Od drugiego rozdziału autor przystępuje do przedstawienia metod analizy tekstów biblijnych Nowego Testamentu. Każdą z omawianych metod poprzedza wprowadzeniem, które pozwala czytelnikowi zorientować się w istocie danej metody.

Rozpoczyna od analizy lingwistycznej (s. 65–88), której dał pierwszeństwo, w porównaniu ze wspomnianym wcześniejszym opracowaniem z 1997 r. Myślę, że tak się stało, ponieważ jest on propagatorem tej metody. Wprowadził ją na Wydział Teologiczny UO, który, jeżeli chodzi o środowiska biblistów w Polsce, stał się wiodącym w jej popularyzacji. Autor stwierdzając: „Proces komunikacji tekstu Nowego Testamentu od autora do odbiorcy śledzi metoda lingwistyczna. Jest to jedna z literackich metod analizy tekstów Nowego Testamentu. Należy ona do grupy metod, które analizują tekst w aspekcie synchronicznym, to znaczy traktują go jako zamkniętą, tworzącą spójną całość, jednostkę literacką. Analiza synchroniczna nie interesuje się genezą tekstu. Metoda lingwistyczna bada tekst w trzech kolejnych etapach, na które składają się: (1) analiza syntaktyczna; (2) analiza semantyczna i (3) analiza pragmatyczna” (s. 65), przekazuje odbiorcy kilka istotnych informacji. Następnie w sposób przejrzysty, prostym językiem omawia poszczególne kroki metody lingwistycznej. Badacz, który pragnie analizować tekst biblijny tą metodą, znajdzie w publikacji wyraźne wskazówki, jak podjąć badania naukowe nad wybranym fragmentem Nowego Testamentu. I podaje autor, że badania prowadzone metodą analizy syntaktycznej wymagają następujących kroków metodycznych: (1) sporządzenie inwentarza słów (leksykonu); (2) określenie części mowy i form gramatycznych poszczególnych słów; (3) zbadania struktury zdań oraz sposobu ich łączenia; (4) zwrócenie uwagi na charakterystyczne cechy stylu. Natomiast w analizie semantycznej (s. 72–82), która szuka odpowiedzi na pytanie, jak należy rozumieć poszczególne słowa i zdania oraz co konkretny tekst pragnie zakomunikować, ważne są: semantyka słów, pojęć i motywów i semantyka tekstu. Autor w równie prosty sposób formułuje zasady metodyczne analizy pragmatycznej, która „zajmuje się dynamiczną funkcją tekstu i bada, w jaki sposób określony tekst stara się ukierunkować czytelnika, inaczej: analiza pragmatyczna dąży do odnalezienia intencji tekstu” (s. 82–83). Te zasady przedstawił w czterech syntetycznie określonych punktach: (1) ustalić kontekst sytuacyjny; (2) zwrócić szczególną uwagę na występowanie trybu rozkazującego; (3) zbadać, jaką skalę wartości przedstawia autor i jak ocenia postępowanie osób; (4) przeanalizować dynamiczną funkcję opowiadania (s. 85). Należy zauważyć, że prezentowane przykłady stanowią wielką wartość zwłaszcza dla poznających tę metodę. Mamy przykłady analizy

syntaktycznej tekstów: Mk 9,2-8; J 13,31-35; 1 Kor 7,17-24 (s. 70–72), analizy semantycznej fragmentów: Mt 2,1-12; Mk 9,14-29; 1 Kor 11,2-16 i wreszcie przykłady analizy pragmatycznej: Mt 12,22-37; Mk 1,9-11 i par.; Mk 5,1-20.

W kolejnym rozdziale spotykamy się z analizą metody historyczno-krytycznej (s. 89–140). Na uwagę zasługują słowa, podkreślające rolę tej metody w analizie tekstów biblijnych, zestawienie jej z metodą lingwistyczną: „Metoda lingwistyczna pomija cały historyczny proces powstawania tekstu, środowisko autora i czytelników oraz sytuacje, w jakich powstała księga. Uwzględnienie tych aspektów jest konieczne, zwłaszcza w badaniach nad Ewangeliami. W tym celu egzegeza korzysta również z metody, która pozwala na diachroniczne, czyli historyczne spojrzenie na tekst” (s. 89). Na tej samej stronie autor dokonuje krótkiej analizy opracowywanej metody, co pozwala czytelnikowi zrozumieć jej istotę. Czyni to bardzo syntetycznie, oddając jednocześnie to, co najważniejsze: „Analizę historyczno-krytyczną nazywa się metodą historyczną, ponieważ bada teksty biblijne pod kątem historycznym. Jest ona również krytyczna, ponieważ posługuje się zbiorem obiektywnych zasad i działań, za pomocą których można dokonać poprawnej analizy tekstów i zrozumieć ich sens. Metoda historyczno-krytyczna opiera się na krytycznych spostrzeżeniach, pozwala poznać genezę i historię tekstu oraz jego poszczególnych elementów” Może niepotrzebnie, po raz wtóry w krótkim odstępie, wspomina o tym, że zasady tej metody są ważne w badaniach nad Ewangeliami (autor raz używa przy pisowni tego terminu litery „E”, innym razem „e”?). Następnie autor, według przyjętego przez siebie schematu, omawia poszczególne etapy analizy tekstu metodą historyczno-krytyczną. Należą do nich: (1) krytyka literacka; (2) krytyka formy (*Formgeschichte*); (3) krytyka tradycji i (4) krytyka redakcji. Należy zauważyć, że Autor bardzo precyzyjnie omawia zasady poszczególnych etapów tej metody, by zakończyć analizowanie każdego z nich konkretnymi przykładami (za wyjątkiem krytyki formy, co jest zrozumiałe). Jest to bardzo ważne szczególnie dla studentów teologii, piszących prace na seminarium naukowym z egzegezy ksiąg Nowego Testamentu. Oczywiście, jak to już zostało wspomniane, mogłoby być ich więcej. Przykłady krytyki literackiej znajdziemy na s. 95–97 (Mk 1,29-31; Mk 14, 43-52; Flp 3,2–4,1); krytyki tradycji na s. 130–133 (Mk 2,1-12; Mk 2,23-28; Kol 1,15-20); krytyki redakcji na s. 138–140 (Mk 1,29-31; Mk 1,9-11 i par.).

Analiza narracyjna — to kolejna metoda omawiana w recenzowanej *Metodologii* (s. 141–166). Podobnie jak poprzednio, i tutaj spotykamy się z ogólnymi informacjami o tej analizie, zwanej także krytyką narracji. Można ją określić jako „młodą”, bo pojawiła się jako metoda interpretacji tekstów biblijnych w latach siedemdziesiątych XX w. Autor słusznie informuje: „Analiza narracyjna należy do metod synchronicznych, które badają teksty biblijne z pominięciem ich procesu genetycznego” (s. 141). Następnie przystępuje do przedstawienia ogólnych informacji o tym, czym jest narracja jako forma ekspresji i komunikacji, co wprowadza nas w „kli-

mat” tej metody. Na pozytywną ocenę zasługuje fakt precyzyjnego omówienia zasad tej analizy. Natomiast brak przykładów analizy narracyjnej, które znaleźć można w wydaniu z 1997 r. (przypowieść o robotnikach w winnicy: Mt 20,1-16; wskrzeszenie Łazarza: J 11,1-44), powoduje pewien niedosyt. Wydaje się, że można było je przenieść z poprzedniego wydania do aktualnego.

Kolejna metoda, której zasady zostały przez autora szczegółowo omówione, to analiza retoryczna. I tu podobnie — najpierw zostały podane jej zasady ogólne, a także uzasadnienie stosowania krytyki retorycznej do analizy tekstów biblijnych. Autor wspomina również o pewnych wątpliwościach stosowania zasad retoryki klasycznej do analizy tekstów biblijnych, czy też o problemie wpływu retoryki hebrajskiej na teksty Nowego Testamentu. Wyjaśnia także, dlaczego możemy, czy też powinniśmy, mimo pewnych wątpliwości, korzystać z usług tej metody: „(...) krytycznie przeprowadzona analiza retoryczna może w wielu przypadkach pomóc w zrozumieniu orędzia biblijnego” (s. 169). Ważna dla zainteresowanych jest wskazówka: „Analiza retoryczna, nazywana także krytyką retoryczną, jest literacką metodą, która bada tekst w aspekcie synchronicznym, nie pytając o jego genezę i proces rozwoju. Współczesna metodologia Nowego Testamentu korzysta z trzech nurtów krytyki retorycznej: (1) retoryki hebrajskiej; (2) retoryki klasycznej grecko-rzymskiej i (3) różnych form retoryki współczesnej” (s. 168). Autor szczegółowo omówił zasady zarówno retoryki hebrajskiej, jak i klasycznej (s. 169–190). Wartość tej części pozycji podnosi zobrazowanie przykładami zastosowania retoryki hebrajskiej i klasycznej w interpretacji Nowego Testamentu (s. 191–194).

Rozdział szósty recenzowanej książki zawiera prezentację analizy intertekstualnej. Na początku swoich przemyśleń autor omawia szczegółowo teoretyczne zagadnienia związane z tą analizą i czyni to w sposób przystępny. Zajmuje się genezą, pojęciem intertekstualności, relacjami między tekstem i pratekstem, autorem i odbiorcą tekstu oraz wspomina o różnych stopniach zależności intertekstualnej, czyli zależności tekstu od pratekstu (s. 195–200). W drugiej części tego rozdziału omawiane są relacje między Starym i Nowym Testamentem. Autor pisząc: „Intertekstualne relacje pomiędzy Nowym i Starym Testamentem określają trzy zasady: zasada jedności obydwu Testamentów, zasada historii zbawienia i zasada wspólnych, centralnych tematów biblijnych” (s. 201), zwraca uwagę na to, co jest w nich istotne. Następnie poddaje analizie te zasady, by w końcu ukoronować rozdział bardzo trafnie dobranymi i zinterpretowanymi przykładami analizy intertekstualnej (s. 205–211).

Książkę ks. Janusza Czerskiego kończy najkrótszy z rozdziałów, zatytułowany *Historia oddziaływania tekstu*. W pierwszej części autor zajął się takimi zagadnieniami, jak: geneza, określenie celu metody oddziaływania tekstu, teoria recepcji tekstu Nowego Testamentu, kryteria metody oddziaływania tekstu (s. 213–217). Po teoretycznych rozważaniach zostały podane trzy przykłady zastosowania me-

tody oddziaływania tekstu (s. 217–221): makaryzmy (Mt 5,3-12); problem monety podatkowej (Łk 20, 20-26) oraz wskrzeszenie Łazarza (J 11). Sposób, w jaki zostały opracowane, może stanowić wzór dla posługujących się tą metodą.

Warto jeszcze przytoczyć słowa autora, które zamieścił w ostatnim zdaniu wstępu: „Przedstawione w książce teorie, techniki interpretacji i przykłady mogą służyć pomocą tym wszystkim, którzy zajmują się egzegezą tekstów Nowego Testamentu, lecz nie zastąpią osobistego wkładu i osobistych przemyśleń Czytelnika” (s. 26).

Należy wyrazić wielką wdzięczność ks. prof. Januszowi Czerskiemu za to, że podjął się trudu ponownego wydania metodologii Nowego Testamentu. Poprzednie wydanie było dla młodszych biblistów, studentów teologii, jak i dla innych zainteresowanych poruszaną w książce problematyką, właściwie niedostępne. Teraz ich warsztat naukowy został ubogacony wartościowym dziełem.

Ks. Krystian Ziaja